

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในงานวิชาการ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิหลัง และการพัฒนาศักยภาพ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กับ การมีส่วนร่วมในงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบความคิดและเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในงานวิชาการ

ในที่นี้จะเสนอสาระที่เกี่ยวข้องกับความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และลักษณะของการมีส่วนร่วม ตามลำดับดังนี้

ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วม

แนวคิดในการบริหารงานที่ได้รับการยอมรับส่วนหนึ่งในปัจจุบัน คือ การบริหารงาน ที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรเกี่ยวกับการ ให้บริการสาธารณะต่าง ๆ รวมทั้งหน่วยงานทางการศึกษา ยิ่งควรให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วม ของผู้เกี่ยวข้องในกลุ่มผู้รับบริการยิ่งขึ้น จากการศึกษาพบเอกสารที่เสนอสาระเกี่ยวกับความหมาย และความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

โคเฮน และอัฟโฮฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1980) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการ การร่วมรับ ผลประโยชน์ และการประเมินผล

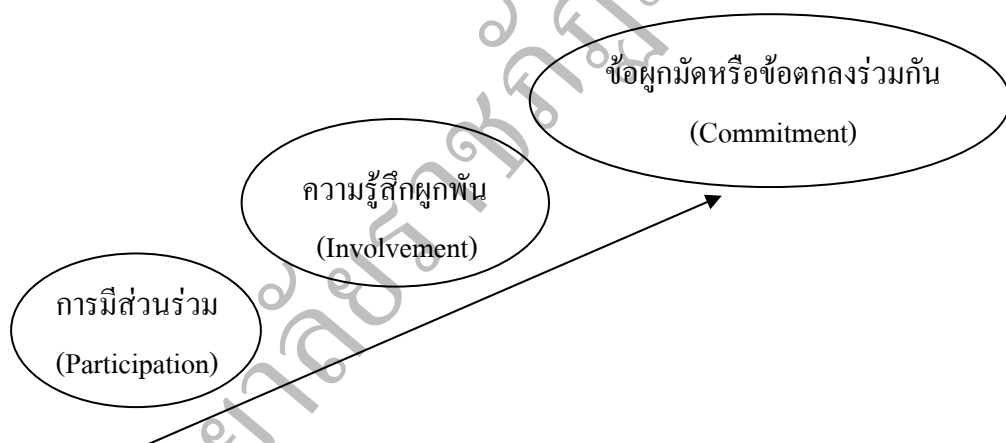
ริฟกิน (Rifkin, 1990) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ประชาชนได้เข้าไปมี ส่วนร่วมในการจัดการหรือควบคุมการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผล

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2539 : 93, 97) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่ทุกคนให้ความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการเข้าไปเกี่ยวข้องในงาน (Tast - Involvement) ของบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งมีใช้เฉพาะการมีส่วนร่วมทางร่างกายเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้อง

ในด้านสติปัญญาและอารมณ์ด้วย การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงเน้นการระดมความคิดของทุกฝ่าย มาช่วยในการตัดสินใจ โดยถือว่าความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องทุกคนและทุกระดับเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

สกล สกลเดช (2542 : 29) เสนอว่า การมีส่วนร่วม คือการเข้าไปเกี่ยวข้องในการรู้เห็น ตัดสินใจ ควบคุมดูแลและส่งเสริมให้เกิดประโยชน์สูงสุด และศักดิ์ชัย ชัยวิรัตน์ (2542 : 11) เสนอว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินการทั้งด้านกาย วาจาและใจ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และเกิดพลังในการเป็นผู้ให้และผู้รับ มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ เพื่อให้เกิดการพัฒนา

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2544 : 10-13) ได้เสนอไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันกับงานหรือองค์กรและส่งผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือข้อตกลงในทางพัฒนาร่วมกัน ดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ระดับความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม

ที่มา : สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2544 : 13)

จากความหมายที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งระดับบุคคลและกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน และร่วมประเมิณผล ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เกิดพลังในการสร้างสรรค์ และพัฒนาร่วมกัน การมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับการบริหารงานแบบรวมศูนย์อำนาจ

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ในส่วนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนนั้น เสน่ห์ จามริก (2537 : 323) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่ควรจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน โดยมี

ความเชื่อมโยงกับสภาพปัญหา ความต้องการและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีทรัพยากรที่เป็นองค์ความรู้ที่มีธรรมชาติ พฤติกรรมทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีการผลิต มีทั้งทรัพยากรในรูปแบบสถาบันและภูมิปัญญาต่าง ๆ ผู้นำชุมชนที่มีอยู่จึงสามารถที่จะสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีระบบคิดและมีการสั่งสมที่เป็นเหตุเป็นผล จะทำให้การจัดการศึกษาสนองต่อการพัฒนาชุมชน และสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

ที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 5-9, 37-38) ได้เริ่มตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้เกี่ยวข้อง จะเห็นได้จากการกำหนดสาระสำคัญในบัญญัติ 10 ประการของโรงเรียนในอุดมคติที่ว่า องค์การท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งทางด้านวิชาการและการบริหาร การส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการของสถานศึกษา รวมทั้งเป็นโรงเรียนที่ผู้นำท้องถิ่นและผู้ปกครองยอมรับว่ามีคุณภาพและมาตรฐานที่ยอมรับได้ โดยกำหนดให้โรงเรียนจัดตั้งคณะกรรมการโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียน ประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นและข้าราชการซึ่งไม่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตามสัดส่วน 3 : 2 : 2 : 2 โดยมีแนวคิดที่จะกระจายอำนาจให้ผู้ที่ใกล้ชิดเด็กเป็นผู้ใช้อำนาจในการบริหาร เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ จึงกำหนดให้สถานศึกษาอยู่ภายใต้การบริหารของคณะบุคคล คือ คณะกรรมการโรงเรียนซึ่งมีหน้าที่โดยสรุป ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา โดยพิจารณาเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบในทุกแง่มุม
2. มีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดจุดเน้นในการปรับปรุงพัฒนาตามลำดับความสำคัญ
3. มีส่วนร่วมตัดสินใจในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ รวมทั้งวิธีการวัดและประเมินผลการทำงาน
4. มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และเสนอแนวทางในการปรับปรุงพัฒนา
5. มีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากร และการสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทิพย์สุดา สุเมธสุนีย์ (2539 : 10-12) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาว่าเป็นความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ ทั้งคน วัตถุและชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ซึ่งโรงเรียนต้องจัดการศึกษาให้มีบรรยากาศที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่น

เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่ และ อมรวิชัย นาครทรรพ (2539 : 11) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือ ต้องสร้างภาวะความเป็นผู้นำและความตระหนักในบทบาทหน้าที่ พร้อมกับกระตุ้นบรรยากาศในการทำงานร่วมกัน ต้องสนับสนุนการกระจายอำนาจการบริหารและการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนเรียนรู้วิธีการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 21-25) เสนอว่า ขณะที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วการศึกษายังมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตมากขึ้น ชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถดำเนินการพอสรุปได้ดังนี้

1. ควรถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษา เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพ โดยผลักดันให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา
2. ควรมีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อหาจุดพัฒนาพร้อมกับคณะครูในโรงเรียน โดยร่วมแสดงความคิดเห็น และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
3. ควรค้นหาผู้มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่โรงเรียนจัดให้
4. ควรเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน เช่น การปรับปรุงอาคารสถานที่ จัดสิ่งแวดล้อม ร่วมรณรงค์ในการหาทุนเพื่อพัฒนาโรงเรียน รวมทั้งร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น
5. ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ผลการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน และเมื่อพบข้อบกพร่องควรร่วมกันปรับปรุงแก้ไข
6. ควรสร้างความภูมิใจในผลงาน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนรับทราบความก้าวหน้าและร่วมภูมิใจในผลการพัฒนาที่มีส่วนร่วมมาโดยลำดับ

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลมาสู่สาระแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2542 : 8-9, 15) ซึ่งกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งพอสรุปประเด็นสำคัญในมาตราที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พรรคสอง) และหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันอื่น ๆ (พรรคหก)

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบัน สังกัดอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชน มีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร รู้จักเลือกภูมิปัญญา และวิทยาการ ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการ รวมทั้ง หาวิธีการสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 58 วรรคสอง ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบัน สังกัดอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

สาระแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นผลสืบ เนื่องมาจากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ต้องการให้มี การปรับบทบาทของผู้เกี่ยวข้องให้เป็นภาคีของการมีส่วนร่วม การจัดทรัพยากรการศึกษาจึงควร ดำเนินการตามแนวทางนี้ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2541 : 315)

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความสำคัญกับ การปฏิรูปด้านต่าง ๆ คือ การปฏิรูประบบการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ ครู บุคลากร ทรัพยากร และระบบบริหารจัดการ ที่เน้นการกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของบุคคล กลุ่มบุคคลและ สถาบันต่าง ๆ เพื่อช่วยในการดำเนินงานบรรลุผล โดยให้สถานศึกษาบริหารงานภายใต้การกำกับ ดูแลของคณะกรรมการสถานศึกษา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กำหนดแนวคิด ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากระยะที่ผ่านมา โดยเสนอว่าชุมชนท้องถิ่นจะต้องร่วมมือบทบาทใน การบริหารจัดการมากขึ้น ตั้งแต่การร่วมวางแผนระยะยาว ร่วมสร้างธรรมนูญสถานศึกษา (School Charter) เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพการบริหาร คุณภาพการเรียนการสอน และคุณภาพ ของผู้เรียน (ชัยพจน์ รักราม, 2544 : 51)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 53-60) ได้จัดการกิจโรงเรียน ประถมศึกษาออกเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานธุรการการเงิน และพัสดุ งานความสัมพันธ์กับชุมชน และงานอาคารสถานที่ โดยถือหลักว่างานวิชาการเป็นงาน

ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับนักเรียน ซึ่งเป็นผลผลิตของการศึกษา และการบริหารงานวิชาการดำเนินการตามกระบวนการบริหารโดยทั่วไป คือ การวางแผน การดำเนินงานตามแผน การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข โดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ปฏิบัติในโรงเรียนและประชาชน

การบริหารแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ซึ่งอานันท์ ปันยารชุน (2542 : 17) เสนอว่า เป็นรูปแบบการทำงานที่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับความโปร่งใส สอดคล้องกับความเป็นไทย และกระแสโลกในปัจจุบัน เป็นส่วนที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กร ช่วยให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ และเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเวศ วะสี (2543 : 9-10) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาพอสรุปได้ว่า การศึกษาเป็นความหวังของสังคมเป็นเสมือนต้นทางแห่งสภาพทางจิตใจ ครอบครัว วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม กระบวนการทางการศึกษาจึงมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา แต่เป็นกระบวนการที่เป็นกลาง ทุกคนจึงสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และเมื่อทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม ก็จะส่งผลให้สามารถแก้ปัญหาด้านอื่น ๆ ได้ด้วย

นงรัตน์ ศรีพรหม (2544 : 22-24) ได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษาของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรส่วนท้องถิ่นในคณะกรรมการสถานศึกษาในลักษณะต่าง ๆ คือ การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน ร่วมตัดสินใจ หรือให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการวางแผน ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การจัดทำธรรมนูญ แผนพัฒนาโรงเรียน และแผนปฏิบัติการประจำปี รวมทั้ง มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมหรือช่วยเหลือการเรียนรู้ เข้าร่วมให้การเรียนรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับอาชีพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เป็นต้น

รุ่งเรือง สุชาภิรมย์ (2544 : 13) เสนอปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาในรูปขององค์กร คือ คณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีความพึงพอใจในการจัดการศึกษา มีขวัญกำลังใจ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนเองเพิ่มขึ้น

สมยศ นาวิการ (2545 : 1) เสนอว่า การมีส่วนร่วมเป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการตัดสินใจ บนพื้นฐานแนวคิดในการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ทั้งนี้ สมาคมผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา (2544 : 16) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ไว้อย่างสอดคล้องกันว่า

เป็นวิธีการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชนและนักเรียน จากแนวคิดที่เสนอมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นตัวแทนของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิชาการซึ่งเป็นงานหลักของโรงเรียน การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของแนวคิดประชาธิปไตย เพราะส่งผลต่อผู้เกี่ยวข้อง เป็นความยุติธรรมที่ทุกคนควรมีสติพิจารณาการตามที่ต้องการ มีขอบข่ายตั้งแต่การให้คำปรึกษาหารือ การแสดงข้อคิดเห็น การตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและแนวดำเนินการระยะต่างๆ การปฏิบัติงานหรือสนับสนุนช่วยเหลือและการประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เกิดพลัง และบรรลุผลในการพัฒนาเพิ่มขึ้น

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟโฮฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1980) ได้จำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสรุป คือ มีส่วนร่วมตัดสินใจในการวางแผน มีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการวางแผน สิ่งที่ต้องทำในกระบวนการตัดสินใจประการแรกคือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นจึงกำหนดนโยบายและกลุ่มเป้าหมาย การตัดสินใจเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ระยะวางแผน และระยะดำเนินการตามแผน

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการดำเนินงาน โดยพิจารณาว่าใครจะทำประโยชน์โดยวิธีใดได้บ้าง เช่น การสนับสนุนทรัพยากร การบริหารงาน รวมทั้ง การประสานงาน และขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งนอกจากจะพิจารณาความสำคัญของผลประโยชน์ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังควรพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ ทั้งผลที่เกิดในทางบวกและทางลบ ซึ่งเป็นประโยชน์และโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งมีสิ่งที่ต้องคำนึง คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

แสวง ปิ่นมณี (2535 : 47) ได้เสนอลักษณะของการมีส่วนร่วม (Forms of Participation) ในการบริหารจัดการศึกษาไว้ สอดคล้องกับที่ เสน่ห์ จามริก (2537: 323) ชาญชัย อาจินสมาจาร (2539 : 4-6) ทิพย์สุดา สุขธนะสุนีย์ (2539 : 10-12) สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2544 : 11-13) ขนิษฐา กาญจนรังษินันท์ (2541 : 21) วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542 : 170-182) พงนิ เทียมศักดิ์ (2543 :

14-15) และภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์ (2544 : 42-43) ได้เสนอไว้ ซึ่งใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาการมีส่วนร่วมในงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษา (Consultative Participation) หมายถึง การที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นหรือคำปรึกษา เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก เข้ามามีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ (Committee) ซึ่งคณะกรรมการจากภายนอก ควรมีบทบาทในการให้คำปรึกษาหารือและข้อเสนอแนะค่อนข้างมาก ในการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยคำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่นที่มีมาอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนจึงควรยอมรับและเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นเพิ่มขึ้น ควรเชื่อว่าชุมชนสามารถเรียนรู้และแก้ปัญหาของชุมชนได้ ไม่ควรสรุปความเห็นของชุมชนโดยที่ไม่ได้ศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนและทุกฝ่ายควรร่วมกันศึกษาข้อมูลพื้นฐานแนวโน้มในการพัฒนา รวมทั้งจุดเด่น จุดด้อยของชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ

2. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Participatory through Representatives) คือ มีส่วนร่วมตัดสินใจในฐานะผู้แทนของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน เพราะการประกันคุณภาพการศึกษาต้องการให้ทุกฝ่ายได้ เข้ามามีส่วนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ สถานศึกษาและชุมชนต้องร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพ คณะกรรมการสถานศึกษาต้องร่วมกันกำหนดทิศทางในการบริหารจัดการศึกษา และพันธกิจในการทำงานร่วมกัน เป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นผู้แทนในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดนโยบาย และให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ส่วนหนึ่งเป็นการร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ใช้การตัดสินใจควบคู่กับการทำงาน (Implementation) การตัดสินใจในการบริหารจัดการของหน่วยงานจึงขึ้นกับบทบาทของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง โดยการบริหารระดับล่างเป็นการตัดสินใจเพื่อควบคุมดูแล ส่วนการบริหารระดับสูงเป็นการตัดสินใจเพื่อวางแผน และจัดองค์กร

3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (Direct Participation at Grassroots Level) เป็นการมีส่วนร่วมดำเนินการในระดับปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ โดยการจัดการเรียนรู้เป็นภารกิจหลักในการปฏิบัติงานวิชาการซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน โดยเชื่อมโยงกับสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีทรัพยากรที่เป็นองค์ความรู้ทั้งทางธรรมชาติ พฤติกรรมทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ทั้งในรูปของสถาบัน เช่น วัด ครอบครัวและภูมิปัญญา เช่น พระ ปราชญ์ชาวบ้าน และครูชุมชน ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนเรียนรู้ในวิทยาการสมัยใหม่ ควบคู่กับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีระบบคิด และการสั่งสมมายาวนาน เพื่อให้การจัดการศึกษาสนองต่อการพัฒนาชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เป็นความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยทรัพยากรที่มีในชุมชนท้องถิ่น การปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ของชุมชนและโรงเรียน จึงเป็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาและการดำเนินงานวิชาการมิได้ขึ้นกับสาระของหลักสูตรแต่เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การปฏิสัมพันธ์ของชุมชนและโรงเรียน การเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยผู้เรียนจะได้รับการฝึกจนเกิดความชำนาญและเป็นผู้สอนคนรุ่นต่อไป จึงควรเชิญปราชญ์ชุมชนเข้ามาถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน และพานักเรียนออกไปเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้ทั้งสองระบบไม่แปลกแยกและมีส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกัน คณะกรรมการสถานศึกษาจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการ ไปถึงการประเมินผลการปฏิบัติงาน และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมปฏิบัติงานโดยตรง ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกผูกพันกับงาน เกิดประโยชน์และความพึงพอใจร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 45-47) ชاکริต ชมชื่น (2543 : 15) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 11) ได้เสนอการมีส่วนร่วมดำเนินงานตามกระบวนการบริหารไว้ดังนี้

1. การวางแผน คือ มีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์สภาพความต้องการของโรงเรียนและชุมชน การกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และการวางแผนงานวิชาการ
2. การดำเนินงานตามแผน คือ มีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน การสอนซ่อมเสริม การกำหนดโครงการสนับสนุน การจัดบริการสื่อ วัสดุอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งการนิเทศการเรียนการสอน
3. การประเมินผลการดำเนินงาน คือ มีส่วนร่วมดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู บุคลากร และการเรียนรู้ของนักเรียน
4. การปรับปรุงพัฒนา คือ การมีส่วนร่วมดำเนินการ หรือพิจารณาดำเนินการในระยะต่อไป

ด้วยเหตุนี้เอง การบริหารจัดการหรือพัฒนางานวิชาการ จึงควรเกิดจากความเหมาะสมของการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร นักวิชาการและประชาชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจใช้วิธีต่าง ๆ เช่น การให้คำแนะนำช่วยเหลือ การประชุม หรือพัฒนาองค์กรร่วมกัน โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษานโยบายและปัญหาต่าง ๆ แล้วดำเนินการสนองความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมจึงขึ้นกับพื้นฐานของแต่ละบุคคล เพราะการดำเนินงานทางวิชาการมีความยุ่งยากซับซ้อน บางเรื่องอาจมีขอบเขตเกินกว่าที่บางคนจะดำเนินการได้ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วม ควรจะเป็นไปอย่างมีแบบแผนและขอบเขตที่ชัดเจนเหมาะสม โดยควรกำหนดแนวทาง

ในการทำงานที่เหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน

ความเป็นมา และบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นคณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากตัวแทนของชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีความเป็นมาดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 8 - 9) ได้เสนอไว้ดังนี้

พ.ศ. 2464 ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการศึกษา โดยการแต่งตั้งของผู้ว่าราชการจังหวัด ทำหน้าที่ดูแลบัญชีการเงินของโรงเรียน เป็นการแบ่งเบาภาระนายอำเภอเกี่ยวกับการศึกษา

พ.ศ. 2524 ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2525

พ.ศ. 2539 ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2539 โดยได้ให้คณะกรรมการศึกษามีบทบาทมากขึ้น

พ.ศ. 2543 ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 ซึ่งกองนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 119-125) ได้เสนอว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นคณะบุคคลซึ่งมาจากการคัดเลือกหรือสรรหาและได้รับการแต่งตั้ง ประกอบด้วย ผู้แทนกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวนไม่เกินโรงเรียนละ 15 คน ดังนี้

1. ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน จำนวนไม่เกิน 2 คน
2. ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอน และผู้ช่วยผู้บริหารในสถานศึกษา จำนวนไม่เกิน 2 คน
3. ผู้แทนองค์กรชุมชน ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชนหรือกลุ่มบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ ในเขตบริการของสถานศึกษา จำนวนไม่เกิน 2 คน
4. ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้แทนเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกิน 4 คน
5. ผู้แทนศิษย์เก่า ได้แก่ ผู้แทนของสมาคม หรือชมรมศิษย์เก่า หรือบุคคลที่เคยศึกษาในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกิน 2 คน
6. ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการต่างสังกัด พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้บริหารสถานประกอบการทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษา จำนวนไม่เกิน 4 คน

บทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา ตามระเบียบที่ว่าด้วยคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2525 ดังที่ รุ่ง แก้วแดง (2525 : 16-17) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางการพัฒนาและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2. แสวงหาความร่วมมือจากประชาชน และหน่วยงานเพื่อพัฒนาโรงเรียน

3. เสนอแนะและประสานงานเพื่อให้โรงเรียนมีส่วนให้บริการและพัฒนาชุมชน

4. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่มอบหมาย

ต่อมา สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 101-104) ได้ออกระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ขึ้นโดยกำหนดบทบาทไว้ ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย แผนแม่บท และแผนพัฒนาของโรงเรียน

2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

3. ให้คำปรึกษา เสนอแนวทางและมีส่วนบริหารการเงินและงบประมาณ แสวงหาและให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์และอุปกรณ์ต่าง ๆ วิทยากรภายนอก ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียน รวมทั้ง รับผิดชอบต่อความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน ภาคเรียนละหนึ่งครั้ง

4. ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น และเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อพัฒนาโรงเรียน ให้มีการใช้บริการจากโรงเรียนเกี่ยวกับแหล่งวิชาการและการพัฒนาชุมชน

5. แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อให้ดำเนินงานตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ในปี 2543 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ปรับปรุงระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา โดยได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกองนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 27-28) และกรมวิชาการ (2545 : 55) เสนอไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาสถานศึกษา

2. ให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสารหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น

4. กำกับติดตามการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มี

คุณภาพและได้มาตรฐาน

6. ส่งเสริมการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมบริหารจัดการด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการนักเรียน รวมทั้ง สืบสานจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ประสานงานกับองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

10. ให้ความเห็นชอบการรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษา และหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้

12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย จากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา

ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาสู่การเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 55-57) เสนอว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดแนวทาง วางแผนและสนับสนุนให้การจัดการศึกษาบรรลุจุดประสงค์ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

1. ร่วมวางแผน กำหนดนโยบาย ระเบียบข้อบังคับ และให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเกี่ยวกับสู่การเรียนรู้

2. ส่งเสริม สนับสนุน และให้ข้อเสนอแนะสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสู่การเรียนรู้

3. มีบทบาทในการประเมินและกำหนดคุณภาพมาตรฐาน ในการจัดซื้อจัดหาและพัฒนาสู่การเรียนรู้ของสถานศึกษา

4. ติดตามผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา เกี่ยวกับการจัดการเรื่องสู่การเรียนรู้ของบุคลากรในสถานศึกษาเกี่ยวกับการจัดหา ผลิต ใช้ และพัฒนาสู่การเรียนรู้ พร้อมทั้ง ชี้แนะเพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ในการนำสื่อมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ทั้งนี้ ในส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นตัวแทนของผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดให้ทราบถึงความสนใจ ความต้องการ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน

ประกอบกับเป็นผู้ที่ผู้เรียนให้ความเคารพและเชื่อฟัง จึงเหมาะที่จะเป็นผู้ดูแลส่งเสริมและช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพิ่มเติมจากสถานศึกษาดังนี้

1. ติดตามข้อมูลข่าวสาร และความก้าวหน้าของสื่อ เทคโนโลยี เพื่อแนะนำให้ผู้เรียนใช้ประโยชน์จากสื่อและเทคโนโลยีนั้น

2. กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากสื่อที่มีอย่างหลากหลายในปัจจุบัน

3. แนะนำช่วยเหลือในการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ให้ถูกต้องเหมาะสมกับความสนใจ ความต้องการ ความถนัด ระดับการเรียนรู้และสาระที่จะเรียนรู้ สื่อบางชนิดนำเสนอเรื่องราวหรือสาระที่หลากหลาย แต่บางเรื่องอาจไม่เหมาะกับวัยของผู้เรียน หรือมีการนำเสนอพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม จึงต้องมีการดูแลแนะนำให้ผู้เรียนเข้าใจ และเลือกที่จะรับข้อมูลตามความเหมาะสม

4. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนและสถานศึกษามีและใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อ บริจาคสื่อที่มีอยู่แล้วให้สถานศึกษา เป็นวิทยากรผู้ให้ความรู้แก่ผู้เรียนในบางโอกาส เพื่อสถานศึกษาหรือสถานประกอบการเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า

เช่นเดียวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นตัวแทนของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ยังมีบทบาทในการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ การบริจาคสื่อหรือให้คำปรึกษาแนะนำในการใช้แหล่งประกอบการเพื่อการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1. ร่วมส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้ในการจัดการศึกษา เช่น ร่วมเป็นวิทยากรให้สถานศึกษาในบางโอกาส

2. สนับสนุนและให้การชี้แนะเกี่ยวกับการใช้สถานประกอบการ สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อ บริจาค หรือจัดหาสื่อเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน

การใช้หลักสูตรสถานศึกษา ตามแนวทางในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังมีบทบาทหน้าที่ในการประเมิน เพื่อพิจารณาหรือให้ความเห็นชอบ ดังที่กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 307) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. อนุมัติและให้ความเห็นชอบหลักสูตรสถานศึกษา และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

2. อนุมัติและให้ความเห็นชอบเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการประเมินผลการเรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

3. อนุมัติและให้ความเห็นชอบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา รวมทั้งเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

4. อนุมัติและให้ความเห็นชอบต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา เกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา

5. อนุมัติและให้ความเห็นชอบต่อเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการประเมินความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนสื่อความ

6. อนุมัติและให้ความเห็นชอบกระบวนการหรือวิธีการซ่อมเสริม เพื่อปรับปรุงแก้ไขผู้เรียนที่มีผลการประเมินสาระการเรียนรู้ กิจกรรม และผลการเรียนไม่น่าพึงพอใจ

7. อนุมัติและให้ความเห็นชอบระเบียบประเมินต่าง ๆ ของสถานศึกษา

8. กำกับติดตามการจัดการเรียนการสอน ตามสาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การพัฒนาความสามารถในการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และเขียนสื่อความ

9. กำกับติดตามการประเมินผล และการตัดสินผลการเรียนของสถานศึกษา

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 15, 67-68) ได้กำหนดแนวทางในการนำมาตราฐานสู่โรงเรียนและห้องเรียน โดยปรับกระบวนการบริหารให้มีการกระจายอำนาจความรับผิดชอบ ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้ส่งผลต่อการพัฒนา ดังนี้

1. ศึกษาหลักการและกระบวนการในการนำมาตราฐานสู่โรงเรียนและห้องเรียน รวมทั้งวิธีการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ เพื่อให้ตระหนักและรับรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง

2. ร่วมกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียนทุกขั้นตอน เช่น การกำหนดมาตรฐานและธรรมนูญโรงเรียน พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี สนับสนุน ช่วยเหลือ ติดตาม กำกับ และร่วมประเมินผลการดำเนินการตามแผน

3. ร่วมตัดสินใจ และให้ความเห็นชอบในการดำเนินงานทางการศึกษา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบการจัดการศึกษามากขึ้น

4. สนับสนุนทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือโรงเรียน และให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เช่น การเรียนการสอน การบริหารงานการเงินบัญชี และการพัฒนาอาคารสถานที่

5. เป็นแกนนำประสานความร่วมมือกับองค์กรในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

6. ร่วมประเมินผล ประชาสัมพันธ์ และชื่นชมความสำเร็จของโรงเรียน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และเสนอแนวทางในการพัฒนา พิจารณาให้ความเห็นชอบในเรื่องต่าง ๆ ร่วมทำงานสนับสนุน ช่วยเหลือ ติดตาม กำกับ ประเมินผล และปรับปรุงการดำเนินงานให้โรงเรียนพัฒนาไปสู่มาตรฐาน มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ และมีความเชื่อมั่นในโรงเรียนมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 17, 67-68)

กล่าวโดยสรุป คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นผู้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในงานวิชาการซึ่งเป็นการกิจที่สำคัญ จึงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาดำเนินไปอย่างสมบูรณ์ตามเป้าหมายที่กำหนด เพื่อประโยชน์แก่คนในชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในงานวิชาการ และการพัฒนาศักยภาพและงานวิจัยเกี่ยวกับภูมิหลัง ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในงานวิชาการ มีดังนี้

สมควร เข็มสุวรรณ (2546 : 76) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่วงสรุปได้ว่า การปฏิบัติหน้าที่ด้านการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษา การให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการประจำปี การจัดทำสาระหลักสูตร การกำกับติดตามผลการดำเนินงาน การสนับสนุนเด็กให้เข้ารับการศึกษ การส่งเสริมการพิทักษ์สิทธิเด็ก การมีส่วนร่วมในการจัดการสถานศึกษา การระดมทรัพยากร การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การเห็นชอบในการรายงานผลการดำเนินงานประจำปี และการแต่งตั้งอนุกรรมการดำเนินงาน อยู่ในระดับปานกลาง

ทรงพล ทรงจำ (2541 : 38-39) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารงานวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษากรณีโรงเรียนฝายกวางวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า นโยบายการบริหารงานวิชาการสอดคล้องกับสภาพชุมชน และโรงเรียนได้นำข้อมูลท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน แต่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตร แผนการสอน และพัฒนาการเรียนการสอนน้อย ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจงานวิชาการอย่างผิวเผิน แต่เห็นความจำเป็นในการนำข้อมูลและปัญหาของชุมชน เข้ามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการสอน ด้านการเรียนการสอน พบว่า ชุมชนยังมีส่วนร่วมน้อย ส่วนใหญ่ได้ให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการประเมินผลพบว่า ส่วนใหญ่รับรู้ผลการเรียนของนักเรียน แต่มีส่วนร่วมในการประเมินผลโดยตรงน้อย และเป็นไปตามแนวทางที่โรงเรียนกำหนด

ส่วน เอกราช จัตรใจคำ (2542 : 59) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียนในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารโดยรวมประชุมปรึกษาหารือ จัดทำแผนงานประจำปี จัดหาแนวทางแก้ไขปัญหา ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งและติดตามการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการที่แต่งตั้ง แต่ในส่วนของการสนับสนุนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ปฏิบัติได้เพียงบางส่วน และไม่มีการประสานงาน

กับผู้ที่เป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่นเท่าที่ควร การร่วมเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนได้สนับสนุนการจัดแข่งขันกีฬา กิจกรรมลูกเสือเนตรนารีหรือยุวกาชาด รวมทั้ง สนับสนุนทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ คณะกรรมการโรงเรียนยังมีส่วนในการสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

เฉลิม นิลแก้ว (2542 : 57) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คณะกรรมการมีส่วนในการแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของโรงเรียนสู่ชุมชน โดยการใช้การพบปะพูดคุยมากที่สุด รองลงมาคือ การร่วมประชุมกับองค์กรในท้องถิ่น และกิจกรรมการประกาศเสียงตามสาย ตามลำดับ ส่วนบทบาทโดยตรงมีส่วนร่วมมากที่สุดด้านการวิเคราะห์ความต้องการ การกำหนดนโยบาย และการพัฒนาโรงเรียน

ในขณะที่ ขนิษฐา เมืองเชียงหวาน (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาติดตามการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม โดยการเป็นผู้ให้สัมภาษณ์นักเรียน เป็นวิทยากรในชั้นเรียน เป็นฟาร์มสาธิต ให้บริการสถานที่ในการศึกษาดูงาน ร่วมบริจาคงบประมาณ แรงงาน และวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร และบริการรถรับส่งนักเรียนในการไปศึกษาดูงาน ซึ่งส่วนใหญ่เต็มใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม

ทำนองเดียวกับ สุนันทา พุทธวรรณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดคอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นและภาคภูมิใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับโรงเรียน

ส่วน ลำเพย เย็นมนัส (2542 : 64-65) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าคณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนแม่บท และแผนพัฒนาโรงเรียน การให้คำปรึกษา การเสนอแนวทางในการบริหารงานการเงิน และงบประมาณ การแสวงหาแหล่งสนับสนุนทางการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ วิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการนักเรียน และการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานต่าง ๆ ปฏิบัติในระดับปานกลาง ส่วนการให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการประจำปี การรับทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงาน การประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ปฏิบัติในระดับมาก

นอกจากนี้ พิมพ์ศิริ นาประเสริฐ (2543 : 102-104, 107) ได้ศึกษาทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่าคณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาแนะนำ การสนับสนุนช่วยเหลือโดยทั่วไป การประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียน การพิจารณาหลักสูตร และการแต่งตั้งที่ปรึกษาหรืออนุกรรมการต่าง ๆ ปฏิบัติระดับปานกลาง ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ปฏิบัติในระดับมาก และผลการศึกษาเกี่ยวกับผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี 2543 ของโรงเรียนบ้านหนองบัวหลวง (2544 : 50-51) พบว่า คณะครูและตัวแทนชุมชนมีส่วนร่วมวางแผนในงานวิชาการมากที่สุด โดยโรงเรียนได้มีการประสานงานกับชุมชนเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานวิชาการมากที่สุดเช่นเดียวกัน

สรุปได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชน มีส่วนร่วมในงานวิชาการค่อนข้างมากในด้านการประชุมปรึกษาหารือ การวิเคราะห์ความต้องการ การกำหนดนโยบายและแผน การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานต่าง ๆ การจัดการหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งการเป็นวิทยากรแหล่งศึกษาดูงาน การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์หรืองบประมาณ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งผลการวิจัยบางเรื่องพบว่า มีส่วนร่วมน้อยในด้านการกำหนดหลักสูตร การจัดทำแผนการสอน การประสานงานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวิทยากรภายนอก และการประเมินผลการดำเนินงาน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการได้รับข้อมูลข่าวสารทางการศึกษา มีดังนี้

2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

เจียมพุด ไชยยาลักษณ์ (2542 : 38-56) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการปฏิรูปโรงเรียน ของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับสภาพและความต้องการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปโรงเรียนในด้านต่าง ๆ คือ การจัดทำแผนที่ตั้งของโรงเรียน การกำหนดขนาดของโรงเรียน การกำหนดมาตรฐาน การจัดทำแผนแม่บท การกำหนดนโยบาย และการติดตามประเมินผลการดำเนินการของโรงเรียน ผลการศึกษาพบปัญหาเกี่ยวกับการที่ประชาชนไม่เข้าใจบทบาทในการมีส่วนร่วมของตนเอง

ส่วน ชัยวิทย์ มาลัย (2543 : 42, 46) ศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า สมาชิกสภาและพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีความเข้าใจในบทบาทของตนเองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของท้องถิ่นในระดับมาก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นเพราะทุกฝ่ายตระหนักในคุณค่าและเห็นความสำคัญของการศึกษา

สำหรับ เสน่ห์ ใจอุดม (2544 : 34-35) ได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คณะกรรมการสามารถส่งเสริมและร่วมกิจกรรมของโรงเรียนได้ เพราะมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ หลากหลาย อย่างไรก็ตามคณะกรรมการสถานศึกษาส่วนหนึ่งไม่ได้ศึกษาระเบียบและบทบาทของตนเองอย่างละเอียดถี่ถ้วน บางส่วนเห็นว่าไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการประชุมที่แน่นอน โอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจจึงมีน้อย

นอกจากนี้ ยังพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการที่มาจากประชาชน ซึ่งมีส่วนร่วมในการบริการสาธารณะอื่น ๆ ภายในชุมชน เช่นเดียวกับคณะกรรมการสถานศึกษา เช่น งานวิจัยของ โกศล สุนทรพถุญ (2538 : 252) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า ความรู้ความเข้าใจมีส่วนทำให้การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน คือ ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจน้อยได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ น้อยไปด้วย ความรู้ความเข้าใจจึงมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม และ ปัจฉิมา มูลเมือง (2542 : 44) ซึ่งศึกษาบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลกับการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอหางดง จังหวัดลำปาง พบว่า คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนเองปานกลางร้อยละ 62.60 มากร้อยละ 31.30 และน้อยร้อยละ 6.10 ซึ่งเป็นผลจากการที่เจ้าหน้าที่ขาดการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้

ผลการวิจัยดังกล่าวอาจสรุปได้ว่าความรู้ความเข้าใจในบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาและคณะกรรมการองค์กรต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้น

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการได้รับข้อมูลข่าวสาร มีดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชน ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่มีส่วนร่วมในการจัดการภายในชุมชน เช่น อุไรวรรณ ห่วงตระกูล (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนประถมศึกษากับชุมชนในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร พบสภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร โดยการใช้เอกสารสิ่งพิมพ์และวิทยุ พัฒนรักษ์ (2540 : 58-60) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารมาก โดยส่วนใหญ่ได้รับจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ รองจากการประชาสัมพันธ์ของทางราชการและองค์กรท้องถิ่น

พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเดชะ (2540 : 80) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน และปัจฉิมา มูลเมือง (2542 : 44) ได้ศึกษาบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล

กับการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า คณะกรรมการได้รับข้อมูลข่าวสารระดับปานกลาง โดยได้รับมากที่สุดจากสื่อโทรทัศน์ และได้รับน้อยที่สุดจากเครือข่ายองค์กรภายในประเทศ

จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการองค์กรต่าง ๆ ที่มาจากประชาชน

3. งานวิจัยเกี่ยวกับภูมิหลังของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับภูมิหลังของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พบ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเสนอคำร้อยละของคณะกรรมการที่จำแนกตามอายุ อาชีพ รายได้และสถานภาพทางสังคม แต่มีงานวิจัยในสาขาอื่นที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่า ปัจจัยด้านบุคคลมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหรืองานวิชาการหรือไม่เพียงใด จึงได้นำเสนอไว้บางส่วน ดังนี้

โกศล สุนทรพฤกษ์ (2538 : 250) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า อายุ และตำแหน่งทางสังคมแสดงถึงการมีส่วนร่วมในบางลักษณะได้ และการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มประชากรที่มี และไม่มีตำแหน่งในคณะกรรมการชุมชนมีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มผู้มีตำแหน่งในคณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ สูงกว่าผู้ที่ไม่ได้มีตำแหน่ง และตำแหน่งทางสังคมยังสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในเกือบทุกลักษณะด้วย

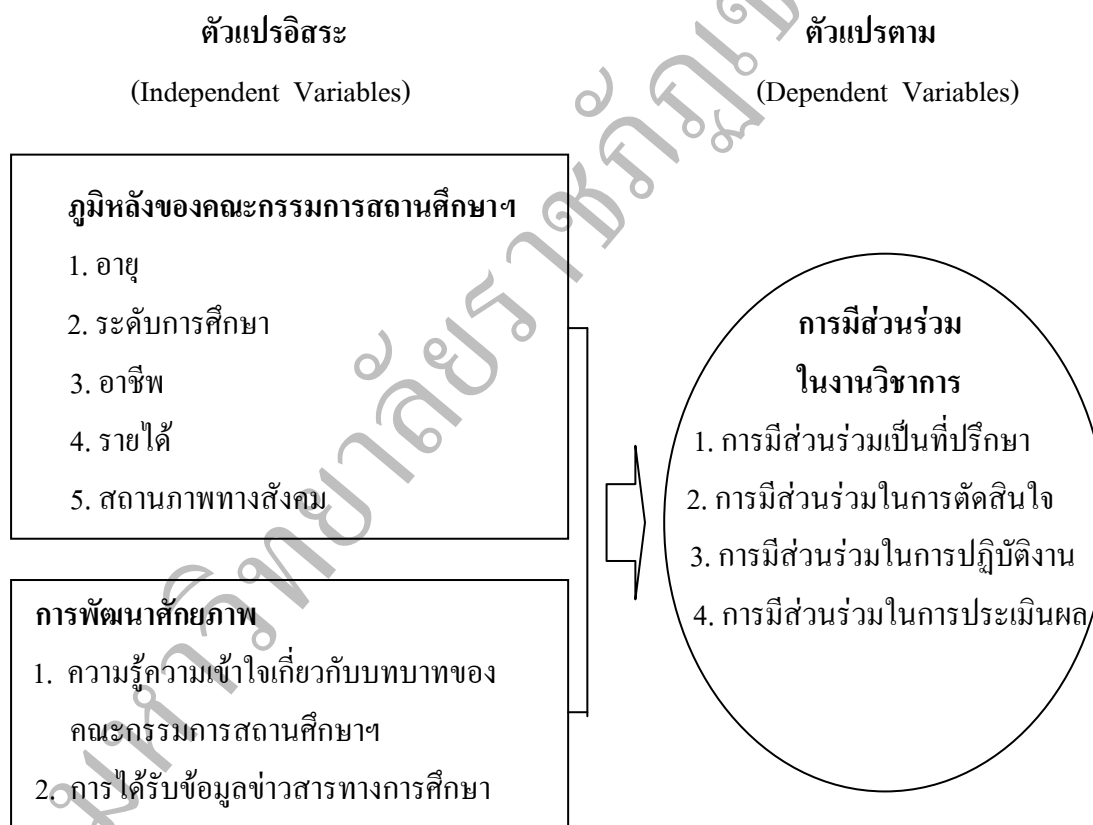
นอกจากนี้ ชัยพร พัฒนรักษ์ (2540 : 80) ซึ่งได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า เพศ อายุ การศึกษา รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม แต่อาชีพและระยะเวลาในการเข้ามาอยู่ในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมดังกล่าว และพงษ์ศักดิ์ ฉัตรเดช (2540 : 74) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า กลุ่มผู้มีอายุ 25-45 ปี มีความกระตือรือร้น มีความสนใจ และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ มาก อายุจึงมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าภูมิหลังด้าน อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้และสถานภาพทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมากน้อยเพียงใด

กรอบความคิดในการศึกษา

การศึกษาการมีส่วนร่วมในงานวิชาการ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ ได้ประยุกต์การมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟโฮฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1980) และแสง ปิ่นมณี (2535 : 47) ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิหลัง และการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับการมีส่วนร่วมในงานวิชาการ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบความคิดในการศึกษา